

Dr. Darák Péter elnök úr köszöntője a szakmai tanácskozáson

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Örömömmre szolgál, hogy a mai napon egy több ezer éves intézmény képviselőit üdvözölhetem a Kúrián. A választottbíráskodás az ókori Kínában Konfuciusz tanításainak hatására vált a jogi kultúra részévé. Jól illeszkedett a távol-keleti kultúrához a viták megegyezés útján történő, harmonikus rendezése, szemben a jogszabályokon alapuló, kizárólag valamelyik fél javára szóló döntéssel. A Római Birodalom polgárai is fordulhattak az *arbiterek*hez a praetori igazságszolgáltatás mellett. A felek maguk állapodhattak meg a választottbírák személyéről (*arbiter ex compromisso*), a tárgyalás pedig nem volt nyilvános, így a felek személyes titkai, intimitásai is védve voltak. Az ítélet önkéntes teljesítése a feleknek a választottbíró szakértelmébe és jellemébe fektetett bizalmán alapult, amely napjainkban is a választottbíráskodás egyik fontos alapelve.

A választottbíráskodás a magyar jogban igen hamar megjelent. Már Szent István királyunk II. dekrétumában, egy büntetőjogi rendelkezés kapcsán olvashatunk a választottbíráskodás díjazásáról: arról, hogy a pénzbüntetés egy része (110 penzából 10 penza) a választottbírákat illeti. A középkori Magyarországon folyamatosan működtek a felek szerződésével létrehozott, ún. „fogott bírákból” álló bíróságok, a XVII. századtól pedig törvény mondta ki – pl. 1729. évi XXX. tc. –, hogy a választottbíráskodási ítéletek a rendes bíróság ítéletével egyenrangúak. Az **1911. évi Polgári Perrendtartás** 17. címe rendkívül részletesen szabályozta a választottbíráskodási eljárást: a választottbíráskodási út igénybe vételének feltételeit, a bírák kijelölését, a kijelölés elfogadását, a kizárási szabályokat, az eljárás menetét, az ítélet és az egyezség hatályát, a végrehajtásra és az érvénytelenítési keresetre vonatkozó szabályokat.¹

A speciális, pénz-és tőkepiaci választottbíráskodás története elválaszthatatlan a tőzsdei kereskedelem fejlődésétől. Az 1864. január 18-án megnyílt **Budapesti Áru- és Értéktőzsde** legfontosabb szerve a bíróságként is működő **Tőzsdetanács** volt. A választottbíráskodást az ügyvédi képesítéssel rendelkező jogügyi titkár közreműködésével a tőzsdetanácsosok látták el. A bíróság az évekig elhúzódó polgári peres eljárásokkal szemben azonnal döntött, és döntése ellen érdemben nem, **csak alaki kérdésekben lehetett fellebbezni a királyi Kúriához**. A tőzsdebíróságnak ezt a különleges jogállását a törvényhozás nehezen ismerte el, folyamatosan szűkíteni akarta a tőzsdebíróság hatáskörét, és

¹

Forrás: <http://www.ajk.elte.hu/file/KoiGyula-Valasztottbiraskodas.pdf>

lehetőséget akart adni a fellebbezésre. Erre azonban a tőzsde határozott ellenállása miatt nem került sor.² A forgalom biztonságát garantálta egyrészt a Tőzsdetanácsnak az a hatásköre, hogy a tőzsdei szokásokat megsértő, álhíreket terjesztő tőzsdetagok kizárásáról dönthetett, másrészt a fizetésektelen tagok nyitott üzleteinek lezárására vonatkozó aprólékos szabályozás.³

1948. május 25-én a Budapesti Áru - és Értéktőzsdét feloszlatták, vagyonát állami tulajdonba vették. A magántulajdonban lévő részvényeket és kötvényeket hamarosan a Magyar Nemzeti Banknak, illetve a Pénzügyi Központnak kellett beszo­l­gáltatni. **A magángazdaság és a privátautonómia visszaszorulásával természetszerűen a választottbíráskodás jelentősége is csökkent.** Az intézmény szűk körben élt tovább, Magyarország külkereskedelmi kapcsolatainak fenntartása ugyanis megkövetelte a választottbíró­sá­gi tárgyú nemzetközi egyezményekhez történő csatlakozást (1958: New York, 1961: Genf), amelyek alapján a külkereskedelmi vállalatok nyugati partnereikkel fennálló vitákat rendezhették. A KGST-kapcsolatokat illetően az 1972-es Moszkvai Egyezmény rendelkezett a választottbíráskodás szabályairól (az eljárás – a klasszikus titkossággal szemben – itt nyilvános volt). A nemzetközi kereskedelem mellett később – a magángazdaság újbóli megjelenésével – a belföldi vonatkozású ügyekben is bővült az arbitráció lehetősége (pl. szövetkezetek). Az 1988. évi első Gt. pedig már a társasági szerződéssel kapcsolatos jogvitákra nézve is megengedte választottbíró­ság kikötését.

A rendszerváltást követően **újjáéledt a tőzsdei kereskedelem, és ezzel a tőzsdei választottbíráskodás** is. A Budapesti Áru-és Értéktőzsde kapuit 42 éves szünet után, 1990. június 21-én nyitották meg újra. Az egyes értékpapírok nyilvános forgalomba hozataláról és forgalmazásáról, valamint az értékpapírtőzsdéről szóló 1990. évi VI. törvény tette lehetővé újból a választottbíró­sá­gi út igénybevételét, ekkor még csak az értékpapírokkal kapcsolatos (forgalmazók közötti, forgalmazó és kibocsátó között) jogviták tekintetében. A törvény 68.§-a kimondta, hogy a tőzsdei választottbíró­ság tagjait a tőzsde közgyűlése választja, eljárásának szabályait maga állapítja meg. A választottbíró­sá­gi eljárás szabályait ekkor a Pp. XXIV. fejezete szabályozta, hiszen az egységes Vbt. (1994:LXXI. tv.) még nem született meg.⁴

² Forrás: <http://www.tozsdesztori.hu/tozsde-anno.html>

³ Beréti András: A Budapesti Értéktőzsde története (BGF Külkereskedelmi Főiskolai Kar, Budapest, 2007), 10-17. oldal. Elérhető: http://elib.kkf.hu/edip/D_13662.pdf

⁴ Tóth László: A választottbíró­ság elé vihető ügyek a magyar jogban (ELTE ÁJK, 2005, konzulens: Dr. Kiss Daisy) 6-9. oldal. Elérhető: <http://www.law.klte.hu/jogimuhely/extra%20issue/T%F3th%20L%E1szl%F3%20-%20A%20v%E1lasztottb%EDr%F3s%E1g%20el%E9%20vihet%F6%20FCgyek%20a%20magyar%20jogban.pdf>

A tőzsdei választottbíráskodást a tőkepiacról szóló **2001. évi CXX. törvény** helyezte új alapokra. E törvény 376.§-a teremtette meg annak lehetőségét, hogy a tőzsdék, valamint a hitelintézetek és befektetési vállalkozások szakmai érdekképviseleti szervezetei **közös választottbírószágot hozzanak létre**. E jogszabályhely alapján a Budapesti Értéktőzsde, a Budapesti Árutőzsde és a Bankszövetség **2002. június 25-én írták alá a Pénz-és Tőkepiaci Választottbírószágot alapító okiratát.**⁵

A választottbíráskodás fejlődése jól mutatja, hogy az államok alapvetően pozitívan viszonyultak ahhoz, hogy a felek vitás ügyeiket az állami bíróságok „megterhelése” nélkül, olyan fórumok közreműködésével intézzék el, amelyek tagjait maguk választhatják meg. Lényeges azonban, hogy – Frank Ignác szavaival élve - „*a választottbírák hatalma felett új perek ne támadjanak*”, **a választottbírószágot út ne csupán gyors és költségkímélő legyen, hanem eredményes is**: ha van lehetőség az ügy eldöntésére, akkor az legyen kikényszeríthető abban az esetben is, ha a magát vesztesnek érző fél nem hajlandó az önkéntes jogkövetésre. Ez különösen igaz volt és igaz ma is a kereskedelem világára, hiszen a jó üzlet alapja a bizalom: elsősorban az üzleti partnerbe, másodsorban pedig az adott ország jogrendjébe, az igazságszolgáltatás pártatlanságába vetett bizalom.

A közelmúltban erősítette meg a választottbíráskodás intézményét Magyarország Alkotmánybírósága, amely **14/2013. (VI.17.) számú határozatában a választottbíráskodás kiköthetőségének korlátozását alkotmányos követelmény megfogalmazásával szűkítette**. Eszerint alkotmányos követelmény a nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény alkalmazása során a törvény hatálybalépését megelőzően jogszerűen és jóhiszeműen szerzett jogok és kötelezettségek figyelembevétele. Ez az alkotmányos követelmény vonatkozik a nemzeti vagyonról szóló törvény által érintett, a magyar állam és egy másik államhoz kötődő jogi személy között 2012. január 1-jén hatályban levő beruházási és vállalkozási természetű megállapodásokra.

Alkotmányos követelmény a szerzett jogok figyelembevétele a Magyarország határa által körbezárt területen lévő nemzeti vagyon, illetve azzal kapcsolatos bármely jog, igény, követelés esetében is. Ez az alkotmányos követelmény vonatkozik a nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény által érintett, a magyar állam és egy másik államhoz kötődő jogi személy között 2012. január 1-jén hatályban levő beruházási és vállalkozási természetű megállapodásokra.

⁵ Ld. 2001. évi CXX. tv. 376. § (1) Tőzsde, valamint a hitelintézetek és a befektetési vállalkozások szakmai érdekképviseleti szervei közösen megalapíthatják és működtethetik a Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbírószágot.

Alkotmányos követelmény továbbá, hogy a kétoldalú beruházás-védelmi szerződésekben foglalt, a szuverén államok közötti jogviták rendezésére szolgáló, választottbíróság létrehozásáról rendelkező cikkekre a választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény és a nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény 17. § (3) bekezdése nem vonatkoztatható, azokat semmiben sem érinti.

Az Alkotmánybíróság ugyanakkor az alaptörvény-ellenesség megállapításra és megsemmisítésre, valamint nemzetközi szerződésbe ütközés megállapítására irányuló további indítványt elutasította.

Az Alkotmánybíróság határozatának indokolásában hangsúlyozta, hogy nem tartozik hatáskörébe a támadott jogszabályi rendelkezés gazdasági összefüggéseinek, előnyeinek és hátrányainak a mérlegelése. Érdemes rámutatni azonban arra, hogy a fenti határozathoz csatolt **kisebbségi vélemény szerint a vitatott rendelkezéseket meg kellett volna semmisíteni**, miután a vizsgált szabályozás a nemzetközi szerződésekkel nem áll összhangban.

Az idézett határozat a Pénz-és Tőkepiaci Állandó Választottbíróságot is érinti, és azért is lényeges, mert a közös alapelveket, így különösen a szabad bíróválasztást, a szigorú összeférhetlenségi és kizárási szabályokat, a bizalmas ügykezelést a rendes bíróságok is védik. Miután **a választottbírósági ítéletek érvénytelenítése iránti perek a választottbírósági eljárás zárókövének tekinthetőek**, fontos, hogy a rendes bíróságok is ezen elismert elveknek megfelelően járjanak el. Bízom abban, hogy a mai konferencia hozzájárul ahhoz, hogy a gazdasági élet szereplői közötti valamennyi jogvitában mind a Pénz-és Tőkepiaci Választottbíróság, mind a rendes bíróságok megalapozott és magas szakmai színvonalú ítéleteket hozzanak.

Eredményes tanácskozást kívánok!